

Kokemäen Setälät ry:n jäsenet E.N. Setälän jalanjäljillä

Osallistajat puolisoineen sukumatrikkeliin sijoittuina

Juha Heikinpoika ja Loviisa Eerikintytär Setälän jälkeläiset

F	Aadolf Cedberg	I	Otto Setälä
Fa	Loviisa Lunden	IH	Emil Nestor Setälä
Fac	Hilja Kaimio	Ii	Aina Aalto-Setälä
Facb	Synnöve Selinheimo	IiE	Yrjö Aalto-Setälä
FacbB	Kari Selinheimo	IiEA	Pekka Aalto-Setälä
		IiEAa	Pirjo Sundin, Anders Koch
		IiEB	Tapio Aalto-Setälä
		IiEBA	Markku Aalto-Setälä ja Aila
FD	Paul Leiwo	IJ	Otto Setälä
FDB	Lauri Leiwo	IJC	Esko Setälä
FDBB	Kauko Leiwo	IJCA	Jukka Setälä, Riitta Ryymin
FDBBb	Elina Kolkkala	IJCAA	Risto Setälä
FDBBc	Marjukka Leiwo	IJCAb	Pirkko Väinölä, Harri Väinölä
FDBC	Urpo Leiwo	(IJCC	Asta Setälä, Eero Setälän puoliso)
FDBC a	Rauni Oksanen ja Reino	IJE	Aaro Setälä
FDBC b	Seija Isotalo ja Markku	IJE a	Siru Lilja
		IJE a a	Mari Lilja
		IJE b	Pirkko Setälä
		IJE D	Markku Setälä ja Irmeli

Muut matkaan osallistuneet:

Diana Maisla, ugrikielten tutkija, Tampereen yliopisto

Katrin Stalde, matkan opas ja järjestäjä

Veikko Jokio, bussinkuljettaja

Tiivistelmä matkasta ja sen taustasta

Heinäkuussa 2012 tapasin Kuussaaren pääkadulla yllättäen Katrin Stalden, joka on ollut oppaana monilla Viroon suuntautuneilla matkoillani. Hän kertoi mm. Pivalind-museosta ja sanoi, että Kuurinmaalla on monessa paikassa muistoja E.N. Setälästä. Hän kysyi, miten olisi tutustumismatka liivin kieleen ja liiviläisten historiaan. Sovittiin, että pidän yhteyttä.

Ehdotus jäi mieleeni ja ajatus kehittyi pikku hiljaa, kunnes sukuseuran kesäkokouksessa

Linnanmäellä 16.6.2013 esitin matkan luonnoksen, karkeasti kuvattuna Helsinki-Tallinna-Pärnu-Riika-Kuurinmaa-Riika-Tartto-Tallinna-Helsinki. Seuran hallitus antoi luvan jatkovalmisteluille.

Syksyn loppuun mennessä matkan ehdotus oli valmis ja se lähetettiin sähköpostitse seuran jäsenille ennakkoilmoittautumista varten.

Matkareittiä ja tutustumiskohteita tarkennettiin niin, että sukuseuran kokouksessa 1.3.2014

Kotuksen tiloissa voitiin esitellä lopullinen matkaohjelma ehtoineen. Tämän jälkeen täsmentyivät matkalle lähtevät, 22 seuran jäsentä ja virolainen tutkija-opiskelija Tampereen yliopistosta.

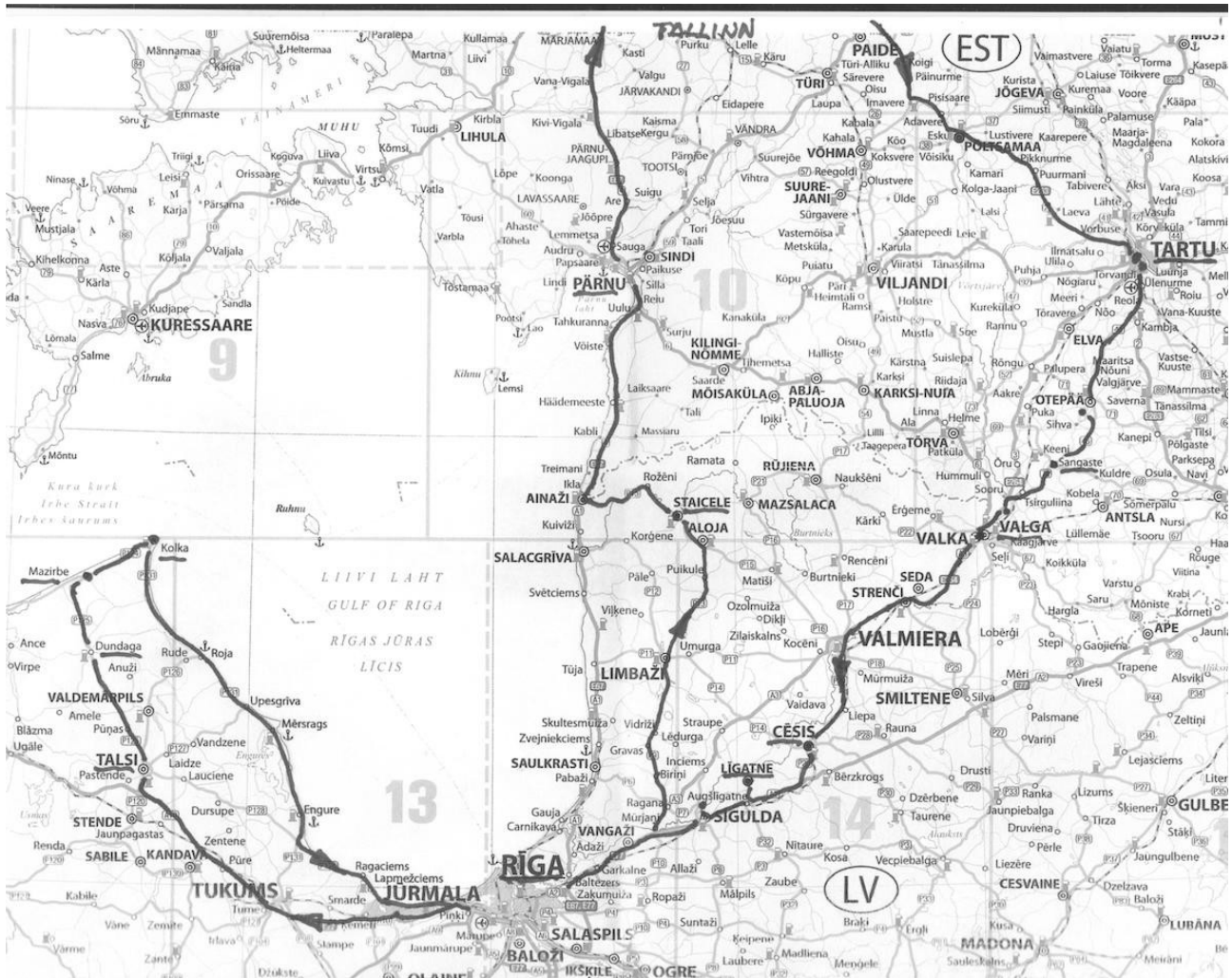
Tampereella tammikuussa 2015 Jukka Setälä.

E.N. Setälän syntymästä on vuonna 2014 kulunut 150 vuotta. Tämän merkkivuoden johdosta sukuseura järjesti siis kesällä 2014 matkan Kuurinmaalle, E.N. Setälän erään tutkimusalueen sydämeen, ympäröiviin maisemiin sekä liivinkieleen.

Matka tehtiin suomalaisella bussilla, joka siirtyi Helsingissä laivaan ja se myös palasi Helsingin satamaan eli oli koko kierroksen ajan meidän käytössämme. Matkan oppaana oli suomenkielen osaava ja paikallishistoriaa tunteva opas.

Matkaohjelma ja matkareitin kartta

Kuvaliitteenä on kartta matkan kohdealueesta ja reitti. Kohteet on merkitty kirjaimin.

Matkan hinta oli 430€ / hlö, joka sisälsi lounaat matkan aikana, hotelliaamiaiset sekä laivaamiaisen ja paluumatkan päivällisen ilman alkojuomia, menomatalla kaksi hyttipaikkaa niitä varten, jotka halusivat levätä varhaisen ylösnousun takia tai muuten vain.

Hintaan sisältyi tietysti opastus tulkkipalveluineen ja museomaksuineen sekä koko bussimatka. Kokemäen Setälät ry sukuseura sponsoroï matkaa 40 €/henkilö.

Pe 6.6.

klo 7.30 Helsingin satamassa bussiin matkatavarat

klo 8.30 Eckerö Line -laivalla Tallinnaan. Aamiainen laivalla 2.kattauksessa 9.30

Tallinna - Tartto välillä kahvitauko |A|

klo 14 lounas Tartossa |B|

klo 15 Tarton Yliopiston vierailu, liivinkielen nykytilanne ja historia

klo 16.30 KGB-n Museo Tartossa

Majoitus Pühajarvi SPA-hotellissa |C|

La 7.6.

Sangasten kartano (linna) |D|

Pajun taistelun muistomerkki, |E|

Võnnun taistelun muistomerkki |F|

Ligatne, NL aikainen bunkkerimuseo |G|.Lounas maan alla

Sigulda, Turaidan linna |H|

Majoitus Riiassa kaupungin kiertoajelu ja kävely |I|

Su 8.6.

Matka Talsin |J| ja Dundagan |K| kautta ja liiviläisten aluelle

Mazirbe |L| jossa lounas ja Kolka |M|, paluumatka Jurmala |N| kautta

Majoitus Riiassa

Ma 9.6.

Riiasta Limbazin kautta Staiceleen, liiviläisten museoon Pivalindiin |O|

Pärnun |P| kautta Tallinnaan

klo 18.45 Eckerö Line -laivalla Helsinkiin. Päivällinen laivalla klo 19.30

klo 21.15 Saapuminen Helsinkiin.

MATKAKUVAUS

1. päivä: 6.6.2014

Bussi saapui Helsingin satamaan mukanaan neljä tamperelaista. Kello 7.30 pakattiin matkatavarat bussiin, joka ajoi Eckerö Linen laivaan ja me nousimme siihen vähän myöhemmin. Aamiainen syötiin laivalla kello 9.30. Laivan tultua Tallinnaan bussi ajoi terminaalipysäkille, josta meidän lisäksi kyytiin tulivat Diana Maisla ja oppaamme Katrin Stalde.

Matka kohti Tarttoa alkoi. Välillä poikkesimme Põltsamaan Tuuleveskissä kahvilla ja jalkoja lepuuttamassa.

Tarttoon saavuttuamme nautimme lounaan ja siirryimme yliopiston tiloihin. siellä meidät otti vastaan professori Tiit-Rein Viitso, joka kertoi liivin kielestä ja liiviläisyydestä suomen kielellä mielenkiintoisella tavalla.

Yliopistolta siirryimme KGB-vankilamuseoon Riia ja Peplerikadun kulmaan, ”harmaan talon” kellarikerrokseen. Talon on rakennuttanut v.1938 liikemies Oskar Sõmermaa. Talo *kansallistettiin* v.1940 ja annettiin *Viron SNT:n sisäasioiden kansankomissaarin Tarton osaston* käyttöön. Omistaja pidätettiin 14.6.1941 ja vietiin Sosvan vankileiriin, jossa hän kuoli heinäkuussa 1943. Perhe kyyditettiin Tomskin oblastiin. Nykyään talo kuuluu jälleen Sõmermaan perheelle.

2001 lokakuun 12:sta alkaen kellarissa on ollut oman aikansa tyyliin entisöitynä vankilamuseo.

Siellä sijaitsivat *poliittisista syistä pidätettyjen* putkat ja sellit. Pidätettyjen täsmällistä lukumäärää ei tiedetä, mutta täältä alkoi virolaisten enimmäns osan matka GULAG:in leireille. Saksalaisten tullessa v.1941 kommunistit pakenivat Tartostakin, mutta sitä ennen tappoivat suurimman osan vangeista. Talon pihasta on löydetty kuuden tapetun ruumiit. Hruštšovin aikana turvallisuusosasto (KGB:ksi nimi muutettuna) muutti rakennuksesta.

Poistuessamme rakennuksesta saimme ukkoskuuron niskaamme – oli ainoa sade koko matkan aikana. Sanotaan että sade tietää onnea ”viholliset eivät pysty jäljittämään kulkureittiä”.

Päivän päätteeksi kaarsimme Otepään Pühajarvi SPA-hotelliin yöpymään. Osa ryhmästä kävi tutustumassa Otepään keskustaan.

2. päivä: 7.6.2014

Aamupalan jälkeen bussi suuntasi kohti Sangasten linnaa/kartanoa. Se on kauneimpia ja komeimpia Viron kartanoista. Sen punatiilinen päärakennus on syntynyt vuosina 1879 - 1883, suunnittelijana Otto Pius Hippus, rakennuttajana kreivi Friedrich Berg, joka on kuuluisa maatalouden kehittäjä ja uudistaja. Hän jalosti Sangaste-ruislajikkeen, jonka muistomerkki on linnan edessä. Tätä lajiketta viljeltiin myös Suomessa vuosikymmeniä. Linna kuului Berg-suvulle 1808 - 1939 ja suku pyrki saamaan sen vielä haltuunsa.

Sangasten linnasta matka jatkui Viron vapaussodan (1919 – 1920) Pajun taistelun muistomerkillä, jonka lähellä Pajun kartanon alueella käytiin eräs vapaussodan ratkaisutaisteluista 31.1.1919. Se ratkaisi Etelä-Viron ja Pohjois-Latvian kohtalon ja sillä oli huomattava vaikutus koko vapaussodan kulkuun. Tartosta Valgaan kulkevat maantie ja rautatie olivat Pajun kohdalla varsin lähekkäin.

Idästä tuleva rautatie Pihkva – Valka oli puna-armeijan kuljetuksille elintärkeä. Siksi puna-armeija oli koonnut Pajun kartanon mäelle Valga/Valka-kaupungin suojaksi valioväkeä 1200 miestä, 32 konekivääriä, 4 tykkiä, panssariauton ja -junan. Viron hyökkäysjoukko muodostui Partisaani-pataljoonan ja Pohjan Poikien rykmentin joukoista: 683 miestä, 27 konekivääriä ja 6 tykkiä. Kaksi virolaisten panssarijunaa oli jäänyt räjäytetyn sillan taakse jumiin ja pääsi paikalle vasta taistelun päätyttyä. Taistelu alkoi kello 12.40 ja jatkui kahteen otteeseen. Kartano valloitettiin iltaan mennessä. Virolaiset menettivät 140 miestä kaatuneina ja haavoittuneina, näistä suomalaisia 28 kaatunutta ja 53 haavoittunutta.

Helmikuun 1. päivänä virolaiset marssivat Valkaan ja saman päivänä vapautettiin Võrun kaupunki. Taistelut jatkuivat Etelä- ja Koillis-Virossa. Viron koko maa-alueelta oli Puna-armeija ajettu pois toukokuun puoliväliin tultaessa. Vapaussota päättyi, kun Tarton rauha solmittiin 2.2.1920.

Viron vapaussotaan osallistui 3450 suomalaista. Ensimmäiset suomalaiset palasivat kotiin maaliskuun 22. pnä, Pohjan Poikien rykmentin valtaosa huhtikuussa ja loputkin kotiutettiin toukokuun lopulla 1919. Mainittakoon, että Pohjan poikien rykmentin vahvuuteen kuului kaksi harjavaltalaista sairaanhoitajaa, Kyllikki Pohjola ja Aino Tolvi, oli Otto Heribert Setälän vaimon, Marian sisar ja joka toimi rykmentin ambulanssin taloudenhoitajana. Nämä vapaaehtoiset sairaanhoitajat olivat Tarton rintamalla tammikuun lopusta huhtikuun lopulle asti.

Matkamme jatkui Valgan kaupunkiin ja sen kirkolle, jonka oven muistolaatassa on Viron vapaussodassa kuolleiden suomalaisten vapaaehtoisten sankarivainajien nimet. Tämän käynnin jälkeen tutustuimme bussikierroksella Valga - Valka kaksoiskaupunkiin ja jatkoimme toiseen merkittävään muistomerkkikaupunkiin, Võnnuun eli Cêsiisiin.

Baltian saksalaiset olivat vastoin 1. maailmansodan välirauhansopimusta muodostaneet oman armeijansa, Landeswehrin, jonka johtajaksi nimitettiin 19.1.1919 kenraalimajuri, kreivi Rüdiger von der Goltz. Hän oli seikkailusotilas, joka oli käynyt myös Suomen sisällissodassa Helsingin taisteluissa. Virolaiset auttoivat latvialaisia vapautumaan balttisaksalaisten anastamasta vallasta. Varsinainen taistelu alkoi 19.6. saksalaisten hyökkäyksellä aina 22. päivään asti, jolloin von der Goltz määräsi joukkonsa vetäytymään Riian edustalla oleviin aseisiin. Kesäkuun 23. päivänä 1919 marssivat Viron Rahvaväen yksiköt Võnnun kaupunkiin laukaustakaan ampumatta.

Landeswehrin sota päättyi saksalaisten ja virolaisten välillä 3.7.1919 allekirjoitettuun aselepoon, jonka ehtojen mukaan kaikki saksalaisjoukot vetäytyvät Latviasta. Vuonna 1934 julistettiin Võnnun voiton päivä kesäkuun 23. *voitonpyhäksi*, jota on vietetty Virossa siitä lähtien vapaapäivänä, juhannusaattona.

Matka jatkui Cêsisistä Ligatnen SPA-hotelliin, osoite: Ligatne, Skalupos. Tämä oli kaikille tuntematon kohde ja samalla yllätys, koska se oli neuvostoaikaisen ydinsodan johtamispunkkerin valeyverho. Kauniissa maastossa pienen kummun päällä olevan lomahotellin alle 9 metrin syvyyteen oli 1980-luvulla rakennettu 2000 neliömetrin kokoinen tila. Sen tarkoituksena oli toimia mahdollisen ydinsodan aikana Neuvosto-Latvian valtion ja kommunistipuolueen johtoportaan turvana sekä armeijan tukikohtien ohjaus- ja johtamispaikkana. Punkkeri oli varustettu sisäisillä itsenäisillä diiselsähkö-, tuorevesi-, viemäri- ja sisäilmastointilaitteilla, joiden rakenne oli analoginen sukelluslaivojen laitteiden kanssa.

Valvontatekniikka tietojärjestelmien oli kopioitu teollisuusvakoilun avulla IBM:ltä. Suora yhteys puhelimitse Kremlin KG:n johtoon sekä omiin avaintukikohtiin oli luonnollinen ratkaisu.

Diiselöljy, juomat ja ruokatarvikkeet kokohenkilöstölle oli varattu kolmen kuukauden oleskelua varten. Menu oli tietenkin venäläinen, josta saimme näytteenä kevyen lounaspalan eli pelmenipiiras keiton ja mehun kera. Henkilöstö oli töissä kolmessa vuorossa yötäpäivää (=24/7). Paljonko väkeä oli, voi vain arvailla. Vertailuna olkoon hieman pienempi eli DDR:n Garzaun punkkeri, jossa oli 35 henkilöä, joista yksi lääkäri. Punkkeritilan suojana eli kattona oli 5-metrinen teräsbetonilaatta.

Ligatnessta ajoimme Siguldan pohjoispuolella olevaan Turaidan museolinnaan. Ympäristö on mäkistä, kaunista maastoa ja linnan ympäristö hyvin hoidettua puistoa. Linnan kunnostetussa museotilassa oli paljon liiviläisten historiasta kertovia esineitä ja kuvia.

Yöksi matkasimme Riikaan Maritim-hotelliin. Vanhempi polvi vetäytyi levolle, mutta levoton nuorempi polvi tutustui Riian ilta- ja yöelämään. Voipa sanoa, että kovan päivän ilta.

3. päivä: 8.6.2014

Matka suuntautui Kuurinmaalle, erityisesti sen pohjoisrannikolle, liiviläisten asuinalueelle. Välillä poikkesimme kahvilla Talsin kaupungissa, jonka keskustan vieressä on vanha asutustaajama. Sen kujat olivat niin kapeita, että bussilla ei ollut menemistä, joten katsastimme kävellen melko kaukaa ja palasimme ajamaan päätietä pitkin.

Dundagan kaupungissa nautimme kahvia ja virvokkeita. Lähistöllä oli isohko maatalo (kartano?), jossa paroni von Münchhausen on elänyt. Hän ei ollut kotosalla, joten emme poikenneet sinne. Pääkohteenamme oli Mazirben kylä. Matka Riista Mazirbeen sujui noin neljässä tunnissa.

Tässä välissä lienee sopivaa palauttaa mieliin **E.N. Setälän matkat liiviläisten pariin** Kuurinmaan rannikolle. ENS teki kaksi tutkimusmatkaa tälle alueelle. Ensimmäinen alkoi 4.9.1888 laivalla Helsingistä Tallinnaan, jossa oltiin päivän ajan. Tallinnasta Riikaan jatkettiin laivalla, joka saapui satamaan 8.9 ja vasta 12.9. lähti höyrylaiva Riista Windauhun (nyk. Ventpils). Merimatka oli myrskyisä ja matkalaiset ENS ja Väinö Wallin (myöh. Voionmaa) kärsivät meritaudista. 13.9. päästiin Windauhun, jossa toivuttiin seuraavaan päivään. 14.9. matka jatkui hevoskyydillä Angermündeeseen (nyk. Rinda) ja vielä samana päivänä Pisaan (nyk. Lûžnas), jossa oli tarkoitus viipyä pari viikkoa. Työt aloitettiin 15.9. n.10...11 tuntia päivässä. Wallin sairastui kurkkutautiin, johon hän sai tehokasta apua Windaussa. Pisan kylästä tutkijat siirtyivät jonkin ajan kuluttua Iran kylään (nyk. Lielirbe), josta edelleen Iren kylään (nyk. Mazirbe), jossa viihtyivät yli kaksi viikkoa. Kuurinmaan nenään eli Kuolkaan (nyk. Kolka) matkailijat tulivat 6.11. ja viipyivät kaksi viikkoa. Kuolkasta krouvari kuljetti heidät hevosella 7 peninkulmaa Talseniin, josta juutalainen ajuri vei

heidät 5 peninkulmaa Tuckumsiin, josta junalla matkattiin Riikaan. Paluumatkalle Suomeen ENS lähti 20.11.1888.

Toisen matkansa Liivinrannalle ENS teki juhanuksen jälkeen 1912 yhdessä poikansa Vilho Setälän ja maisteri E.A. Saarimaan kanssa. Retkeläiset saapuivat moottoriveneellä Windausta Pisa kylään ja jatkoivat matkaansa heinäkuun puolivälissä muiden kylien kautta itään. Kuolkaan he saapuivat kuun lopulla ja viipyivät siellä pisimmän ajan. Vilho Setälän käytössä oli valokuvauskone ja parlografi (akkutoiminen), jonka avulla talletettiin lauluja. ENS itse tarkisti edellisen matkansa tuloksia, varsinkin sanasto, joka karttui huomattavasti. Tämän noin kuutisen viikkoa kestäneen matkan sato oli runsas.

Oman matkamme pääkohde oli Kuurinmaan pohjoisrannikko Mazirbe -Kolka. Bussi ajoi suoraan Liivimajan viereen ja meidät otti vastaan Edgar Miller, joka oli palvellut neuvostoajana Latvian rannikkovartiostossa ja oli juuriltaan liiviläinen. Liivimaja, rakennettu 1938 – 39, on kuin pienen suomalaisen kaupungin teatteri tai kulttuuritalo. Siellä oli runsaasti esillä valokuvia liiviläisten elämästä 1900-luvun alussa. Näistä kuvista monet olivat Vilho Setälän ottamia 1912-matkalla. Rakennuksen toisessa kerroksessa oli paikallisten taiteilijoiden maalauksia, pienoisveistoksia, keramiikkaa yms. mielenkiintoista. Liivimajan pihassa oli toteemityyppinen Martti Ahtisaaren lahjoittama puuveistos muistona Suomen presidentin vierailusta. Liiviläisten oma lippu ja vaakuna olivat talon juhlasalissa.

Liivimajalta bussi vei meidät kirkkoharjulle. Siellä oli vanhaa liiviläishistoriaa hautamuisto-merkkeineen ja upea protestantikirkko. Kirkon alapuolella oli ihmekivi, jota hyväilemällä tai jolla lepäämällä saattoi parantaa psykosomaattisia vaivojaan.

Bussi toi meidät takaisin Liivimajalle, josta kävelimme lounaspaikalle. Kahvilan perheellä on pihapiirissä vanhoja rakennuksia, joissa on runsaasti esineitä, työkaluja ja välineitä liiviläisten historiaa muistuttamassa. Kahvilassa söimme perinteisen aterian – peruna-ohraryynihaudute sianlihan ja suolakurkun kera, jälkiruokana tarjottiin maitokahvi makean marjaleivoksen kera. Vanhaemäntä oli itse hovi- ja keittiömestarina tyttärensä ja vävynsä avustaessa.

Ruokailun jälkeen matkasimme Kuurinmaan koilliskärkeen, Kolkan kylään. Kävime merenrannassa, josta kauniilla ilmalla saattaa nähdä Sörven niemenkärjen Saarenmaalla. Kolkaan perustettiin neuvostoajan alussa kalastuskolhoosi, jonka töihin lähes kaikki paikalliset asukkaat osallistuivat. Kolkassa liiviläishistoriaa vuosilta 1903 - 1927 diakuvasarjan avulla esitteli Baiba Suvcanen, liiviläisen lääkäri-historioitsijan Valde Suvcanen'in tytär. Siinä rakennuksessa oli myös historiallisia esineitä ja pukuja nähtävillä.

Kolkan niemeltä matka jatkui rannikkotietä pitkin kohti Riikaa. Ohitimme Jurvalan hiekkarannan pysähtymättä, koska kello oli jo paljon. Jurvala on muodostunut *”uusrikkaiden venäläisten turvasatamaksi”*. Syynä on se, että kiinteistöjen hinnat ovat erittäin kohtuulliset, jopa halvat sekä se, että kiinteistön omistajat saavat oleskeluluvan Latviassa. Tähän taas liittyy etuna Schengenin alueen liikkumisoikeus ja -vapaus. Keskiuerto-ostaja on perheellinen liikemies Moskovasta tai Pietarista. Nämä ovat korkeasti koulutettuja, älykkäitä ihmisiä. Joukkoon mahtuu myös tosirikkaita esim. Venäjän rikkaimman oligargin Ališer Usmanovin vaimo ja lapset ostivat 3,9 milj. eurolla suuren kivitalon hijaiselta paikalta läheltä merenrantaa.

Riikaan päästyämme lepäsimme Maritim-hotellissa tuokion. Illansuussa oppaamme Katri järjesti coctail-tuokion ja yhteisillallisen hotellissa. Se ei kuulunut varsinaiseen matkahintaan, joten maksoimme itse kukin oman syömisemme ja juomisemme. Loppuillalla jaksoivat innokkaimmat vielä tutustua Riian yöelämään.

4. päivä: 9.6.2014

Maanantai alkoi tutustumalla Riian kauppahalliin ja -toriiin. Siellä on pidettävä hyvää huolta rahakukkarostaan ja laukuistaan, sillä taskuvarkaita liikkuu niillä tienoilla. Ostoksia tehdessä on

myös oltava varuillaan. Käteisrahaa käytettäessä, erityisesti ”suurilla” seteleillä maksettaessa palautuseurot ja -sentit eivät valttämättä täsmää oman laskelman ja myyjän tarvitseman summan kohdalla. Riitalle kävi juuri näin, ei suurta summaa, mutta myyjä otti omaehtoisesti tipsin itselleen vastaväitteistä huolimatta. Luottokortilla ostaminen liene sittenkin turvallisin tapa.

Poistuminen kaupungista vaati ajamista Riian aamuruuhkassa. Kahden kaistan ajoradalla oli koko ajan kolme ajoneuvojonoa rinnakkain ja niiden välissä puikkelehtivat vielä moottoripyöräilijät. Huh! Onneksi bussikuskimme Veksi oli rauhallinen ja erittäin taitava ajaja, joka on harjoitellut tällaista ruuhka-ajoa aiemminkin.

Riiasta suuntasimme pohjoiseen Limbažin kautta Staiceleen ja päädyimme Pivalind-museon vierelle. Pivalind on liiviläisten pyhä lintu – mustahaikara, selkä musta, vatsa valkoinen, nokka ja jalat punaiset. Mustahaikara on hävinnyt Viron - Latvian alueelta, kuten liiviläisetkin, mutta lienee muuttamassa takaisin lännestäpäin. Museossa on upeita hartialiinoja (saaleja), jotka on kangaspuilla kudottu luonnonväreillä värjätyistä langoista. Staiilessä on ollut vielä neuvostoaikana paperi- ja sellutehdas. Maisema on kaunista hieman kumpuilevaa. Museon lähellä oli pieni lammikko, josta retkeilijämme bongasivat vihersammakon ja vaaleanpunaisia lumpeita.

Ennen uutta starttia taitoajurimme Veksi tarjosi kevyen kenttäkahvitukseksn pikkupurtavien kera. Matka jatkui Viroon, jossa jarrutimme Pärnussa katsomassa Viron itsenäisyyden ensimmäisen julistustapahtuman muistomerkkiä. Endla-teatteria ei enää ole, mutta sen parvekkeelta luki 23.2.1918 Hugo Kuusner, asianajaja ja maaneuvoston jäsen *julistuksen kaikille Vironmaan kansoille*. Otimme ryhmäkuvan muistomerkkin rappusilla. Varsinainen, virallisena pidetty itsenäisyysjulistus on annettu Tallinnassa 24.2.1918 julkaisemalla seinäjulisteita ja lukemalla julistus useissa kirkoissa ja kouluissa. Tosin sillä kertaa Viron itsenäisyys, jota mikään valtio ei ehtinyt tunnustaa, jäi päivän mittaiseksi, koska saksalaiset miehittivät Tallinnan 25.2. ja vähän myöhemmin koko Viron alueen.

Kanssamatkalaisemme Diana Maisla jäi Pärnuun sukulaisten luo. Me muut ajoimme Tallinnan satamaan, jossa kiitimme Katria ja siirryimme Eckerö-laivaan omaa tahtiamme. Laivalla nautimme illallisen kello 19.30. Helsingin satamaan rantauduimme kello 21.15. Valtaosa seurueesta keräsi kampeensa, hyvästeli kanssamatkkustajat ja siirtyi Helsingin iltahämärään. Me neljä Tampereelta lähtenyttä ajoimme Veksin kyydillä kotiin. Kiitimme ja hyvästelimme erinomaisen bussinkuljettajan Veikko Jokion.

Vaiheikas ja muistoista rikas historiamatkailu oli päättynyt.

Tampereella tammikuussa 2015,
Jukka Setälä